

Sygn. akt II CSK 456/12

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 kwietnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

w sprawie z powództwa "A." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w P.
przeciwko [...] Bank Polska Spółce Akcyjnej z siedzibą w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 11 kwietnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 22 lutego 2012 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od strony powodowej na rzecz strony pozwanej kwotę 1800 (tysiąc osiemset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód – A. - spółka z o.o. domagał się zasądzenia w postępowaniu nakazowym od pozwanego [...] Bank Polska S.A. kwoty 150.424,69 zł z odsetkami jako odszkodowania w związku z nienależytym wykonaniem łączącej strony umowy rachunku bankowego (rozliczeniowego). Pozwany Bank nienależycie wykonał polecenie przelewu z dnia 18 maja 2011 r., nie sprawdzając zgodności danych rachunku z danymi beneficjenta. Sąd Okręgowy oddalił powództwo. Zasadnicze elementy stanu faktycznego są następujące.

Pozwany Bank prowadził rachunek bankowy strony powodowej od lutego 2004 r.; rachunek ten był prowadzony w euro, złotych i dolarach. W dniu 20 września 2007 r. zawarto aneks do umowy rachunku bankowego. Strony wiązały odpowiedni „Regulamin otwierania i prowadzenia rachunków bankowych oraz rachunków lokat terminowych” (w § 20 „Regulaminu” określono reguły odpowiedzialności banku w związku z wykonywaniem poleceń rozliczeniowych posiadacza rachunku; przewidziano tu m.in. brak obowiązku weryfikacji nazwy zleceniobiorcy i adresata polecenia rozliczeniowego z podanym w poleceniu numerem rachunku bankowego). Większość przelewów była dokonywana automatycznie, bez udziału pracowników pozwanego Banku. Powód współpracował m.in. z kontrahentem chińskim (Huta [...]), mającym siedzibę w Chinach (kupno stali od partnera chińskiego), a płatności regulowane były przelewami bankowymi.

W dniu 18 maja 2011 r. powód polecił elektronicznie Bankowi dokonanie przelewu kwoty 54.697,90 dolarów amerykańskich z rachunku bankowego powoda na rachunek wskazany w poleceniu, prowadzony przez wymieniony z nazwy bank w Londynie. Powód otrzymał e-mailem w dniu 17 maja 2011 r. wiadomość od podanej z nazwiska osoby, która informowała o niemożności wpłaty na dotychczasowy rachunek chińskiej huty [...] i wskazywała na inny rachunek tej huty, prowadzony przez wskazany bank w Londynie. Osoba ta podała numer w banku londyńskim i wskazała wspomnianą hutę chińską jako beneficjenta przelewu oraz prosiła o wysłanie skanu potwierdzenia przelewu teleksem. Powód polecił pozwanemu Bankowi dokonanie przelewu elektronicznego, wpisał do polecenia nazwę banku w Londynie, nazwę beneficjenta (adresata przelewu) i numer

rachunku tego podmiotu. Kwotą przelewu (54.697,90 dolarów amerykańskich) uznano rachunek bankowi beneficjenta (uznania dokonano w funtach angielskich). Autor informacji elektronicznej z dnia 17 maja 2011 r. nie był jednak, jak się okazało, przedstawicielem huty chińskiej. Przelane pieniądze podjął natychmiast po przelaniu nieznany posiadacz rachunku bankowego w banku londyńskim. Po uzyskaniu od kontrahenta chińskiego informacji o braku przelewu, w dniu 27 maja 2011 r. powód zainicjował tzw. procedurę reklamacyjną w pozwanym Banku, która trwała ponad miesiąc. Bank londyński odmówił ostatecznie pozwanemu Bankowi informacji o danych beneficjenta rachunku (jako „niezgodnych z obowiązującymi w Wielkiej Brytanii przepisami dotyczącymi ochrony danych osobowych”) i uznał procedurę reklamacyjną za wyczerpaną.

W takiej sytuacji powodów (posiadacz rachunku) wystąpił wobec Banku o odszkodowanie w związku z nienależytym wykonaniem polecenia elektronicznego z dnia 18 maja 2001 r. W toku współpracy stron zdarzało się, że pozwany dokonywał weryfikacji danych podanych w poleceniu rozliczeniowym, kontaktując się z powodem i żądając wyjaśnień. Działo się tak w wyniku reklamacji zgłaszanej przez bank w Chinach. Pozwany Bank utrzymywał, że nie miał obowiązku weryfikowania danych podanych w poleceniu przelewu z dnia 18 maja 2011 r. i wskazywał na postanowienia § 20 „Regulaminu”.

Sąd Okręgowy rozważał dopuszczalność zgłoszenia roszczenia odszkodowawczego w złotych polskich w sytuacji, w której przelew wykonano w walucie amerykańskiej i doszedł do wniosku, że roszczenia odszkodowawcze powinno być jednak de lege lata złożone w walucie amerykańskiej (art. 358 § 2 k.c.). Uznał też, że w danej sprawie nie miał zastosowania art. 64 prawa bankowego (z 1997 r. brak odpowiedzialności solidarnej obu banków uczestniczących w tzw. cyklu rozliczeniowym) i art. 63 g ust. 2-6 tego prawa, który dotyczy przelewu transgranicznego. Rozważając możliwość zastosowania ogólnych reguł odpowiedzialności kontraktowej (art. 471 k.c.), Sąd Okręgowy wykluczył istnienie kontraktowego obowiązku pozwanego Banku w postaci konieczności podejmowania czynności weryfikujących nazwę zleceniodawcy oraz nazwę beneficjenta z podanym w zleceniu numerem rachunku bankowego. Postanowienia „Regulaminu” w tym zakresie nie mogą być wbrew - stanowisku

powoda - uznane za sprzeczne z bezwzględnie obowiązującym art. 64 prawa bankowego.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda. Powoda wiązał „Regulamin” doręczony mu w związku z zawarciem umowy rachunku bankowego w 2004 r. W ramach umowy rachunku bankowego bank może prowadzić kilka rachunków w różnych walutach. W aneksie do umowy rachunku bankowego z 2007 r. doszło do rozszerzenia umowy także na walutę amerykańską. Przy zmianie umowy rachunku bankowego (w postaci aneksu do niej w 2007 r.) nie było już konieczne ponowne doręczanie „Regulaminu”. Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko pierwszej instancji, że dochodzenie naprawienia szkody w walucie polskiej było nieprawidłowe i już z tego powodu powództwo powinno być oddalone; art. 358 k.c. odnosi się bowiem do wszystkich zobowiązań bez względu na ich źródło, w tym także do świadczeń odszkodowawczych. Podzielił też stanowisko Sądu Okręgowego, że za przelew transgraniczny należy uznać przelew w dowolnej walucie, ponieważ z art. 63 g prawa bankowego nie wynika żadne ograniczenie w tym zakresie. W rozpoznawanej sprawie podstawą roszczenia odszkodowawczego nie mógł być art. 64 prawa bankowego, bowiem w wykonywaniu przelewów transgranicznych stosowanie tego przepisu wyłączono w art. 63 g ust. 13 prawa bankowego. Pozwany Bank, wykonując przelew transgraniczny powoda, prawidłowo wywiązał się ze swoich obowiązków umownych i nie może odpowiadać za szkodę poniesioną przez powoda (art. 471 k.c.).

W skardze kasacyjnej strony powodowej podniesiono zarzuty naruszenia przepisów art. 358 k.c. w zw. z art. 363 k.c. i w zw. z art. 354 k.c.; art. 63 g - prawa bankowego z 1997 r. (Dz.U. z 2002 r., nr 72, poz. 665 ze zm.) i § 1 ust. 1 rozporządzenia MF z dnia 21 sierpnia 2003 r. w sprawie przelewów transgranicznych (Dz.U. Nr 163, poz. 1576). Jako zarzut ewentualny (w razie niepodzielenia stanowiska, że ustalony w sprawie przelew nie jest przelewem transgranicznym w rozumieniu art. 63 g prawa bankowego) podniesiono naruszenie art. 355 § 1 i § 2 k.c. w zw. z art. 232 k.p.c. i art. 233 k.p.c. w zw. z art. 384 k.c. i 384¹ k.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy w postaci uwzględnienia powództwa w całości, ewentualnie - o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W związku z tym, że w „Regulaminie otwierania i prowadzenia rachunków bankowych oraz lokat terminowych” znalazły się postanowienia dotyczące reguł wykonywania poleceń rozliczeniowych, w tym - poleceń przelewu, wyjaśnienia wymaga kwestia, czy postanowienia te i ewentualnie w jakim zakresie wiązały powoda jako posiadacza rachunku (§ 20 „Regulaminu”). Z treści uzasadnienia podstaw kasacyjnych wynika, że stronie powodowej chodzi o tę wersję „Regulaminu”, która została złożona przez pozwanego Bank w toku postępowania i która odnosi się „do umowy rachunku bankowego prowadzonego w USD”. Według skarżącego, pozwanego Bank nie wykazał, że przedstawiona w toku sprawy wersja Regulaminu, zawierająca zmiany w stosunku do treści pierwotnie zaakceptowanej przez powódkę (w 2004 r.), „została następnie doręczona lub udostępniona i stała się obowiązującym w relacjach między stronami procesu wzorcem umownym” (s. 18 skargi).

Zawarte przez strony porozumienie z dnia 20 września 2007 r. zostało określone jako „aneks do umowy” pierwotnej, zawartej w lutym 2004 r. Stanowił on niewątpliwie modyfikację umowy pierwotnej, a nie - jak utrzymuje skarżący - prowadził do zawarcia kolejnej, odrębnej umowy rachunku bankowego między tymi samymi stronami. W takim porozumieniu modyfikującym doszło do rozszerzenia treści umowy rachunku bankowego z 2004 r. o nowe postanowienie dotyczące prowadzenia przez bank „rachunku pomocniczego” w dolarach amerykańskich. W ramach ogólnej umowy rachunku bankowego (art. 725 k.c.) mogą być prowadzone - jak trafnie przyjęły Sądy meriti - rachunki w różnych walutach i o różnym przeznaczeniu (np. dla obsługi określonego typu rozliczeń). Rzecz jasna, obok umowy rachunku bankowego bieżącego (jako umowy podstawowej) bank z tym samym posiadaczem mógłby zawrzeć także dodatkową umowę rachunku pomocniczego. W danym przypadku nie skorzystano jednak z takiej formuły współpracy kontraktowej. Sam aneks do istniejącej już umowy rachunku bankowego eliminuje potrzebę badania kwestii wiązania stron

regulaminem powiązany z tą umową (art. 384 § 2 k.c.), ponieważ chodzi tu tylko o modyfikację tego samego stosunku obligacyjnego. Należy jeszcze podkreślić, że w stosunkach z podmiotami niebędących konsumentami kryteria wiązane kontrahenta banku wynikają z art. 384 § 2 zdanie 1 k.c. Nie obowiązuje tu zatem wymaganie doręczania (dostarczenia) regulaminu (wzorca umownego) przed zawarciem umowy, ale przesłanka możliwości łatwego zapoznania się z treścią wzorca. W § 2 umowy rachunku bankowego z dnia 24 lutego 2004 r. zawarte zostało wyraźne oświadczenie posiadacza (powoda) o zapoznaniu się z treścią „Regulaminu” wskazanego w tym postanowieniu (k. 14 akt sprawy).

De lege lata nie sposób bronić poglądu, że przy każdej, kolejnej zmianie umowy rachunku bankowego bank ma obowiązek doręczenia lub udostępnienia posiadaczowi wzorca umownego. W przepisie art. 385 § 1 k.c. przewidziano priorytet prawny umowy indywidualnej wobec postanowień wzorca, toteż nie może w tej mierze dojść do naruszenia interesów kontrahenta twórcy wzorca. Ponadto czym innym jest już sama kwestia dopuszczalności zmiany przez bank wzorca umownego (regulaminu) w czasie wiązania stron indywidualnym stosunkiem obligacyjnym (wynikającym m.in. z umowy rachunku bankowego, art. 725 k.c.), a czym innym - zmiana indywidualnej umowy z bankiem. Wprawdzie w skardze kasacyjnej podnoszono zarzut naruszenia art. 384¹ k.c., jednakże prawny wywód skarżącego koncentrował się na tym, że pozwany Bank nie wykazał formalnych przesłanek wiązania strony powodowej „Regulaminem” (tj. nie wykazał faktu doręczenia takiego „Regulaminu” w związku z zawarciem „kolejnej umowy rachunku bankowego” w dniu 20 września 2007 r.). Skarżący nie podnosił jednak kwestii istnienia formalnych przesłanek skutecznej zmiany wzorca („Regulaminu”) w toku trwania stosunku rachunku bankowego, którego treść uległa modyfikacji w aneksie z dnia 20 września 2007 r. Niezależnie od tego należy stwierdzić, że umowa rachunku bankowego tworzy właśnie zobowiązanie ciągłe po stronie banku w rozumieniu art. 384¹ k.c., a dalszą przesłanką skutecznej zmiany „Regulaminu” nie było jego „doręczenie” (art. 384¹ k.c. w zw. z art. 384 § 2 zdanie 1 k.c.). Ponadto nowe brzmienie § 20 „Regulaminu” nie modyfikowało w zasadniczy sposób reguł odpowiedzialności pozwanego Banku w związku z niewykonaniem lub

nienależytym wykonaniem poleceń rozliczeniowych w ramach umowy rachunku rozliczeniowego, przyjętych w pierwotnej wersji „Regulaminu”.

W tej sytuacji za nietrafne należy uznać zarzuty naruszenia art. 6 k.c., art. 384 k.c. i art. 384¹ k.c.

2. Podstawowe znaczenie w danej sprawie ma kwestia powstania i podstaw prawnych kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego Banku w związku z wykonaniem polecenia przelewu powoda w postaci elektronicznej (art. 725 k.c., art. 471 k.c.). W następnej kolejności można dopiero rozważać zagadnienie, w jakiej walucie (polskiej czy amerykańskiej) może być skutecznie zgłoszone roszczenie odszkodowawcze posiadacza rachunku (art. 358 k.c.).

Jak ustalono, w treści polecenia rozliczeniowego z dnia 18 maja 2011 r. powód polecił pozwanemu Bankowi dokonanie elektronicznego przelewu z rachunku bankowego prowadzonego przez ten Bank na rachunek kontrahenta chińskiego i otwartego przez bank w Londynie. Na formularzu pozwanego Banku powód wskazał zatem imiennie beneficjenta przelewu (kontrahenta chińskiego) i jego (jak wynikało z elektronicznej informacji osoby podającej się za przedstawiciela tego kontrahenta, znanej powodowi) rachunek (numer rachunku) w banku londyńskim.

Zgodnie z § 20 „Regulaminu” (w nowej wersji, k. 215 i n. akt sprawy), Bank odpowiada za wykonanie dyspozycji klienta zgodnie z jej treścią, a klient ponosi wszelkie konsekwencje wynikłe z wydania mylnej dyspozycji; w przypadku zlecenia płatniczego uznaniowego, utrzymanego z zagranicy lub z innego polskiego banku w walucie innej niż PLN, podstawą identyfikacji wierzyciela (dłużnika) jest wyłącznie numer rachunku bankowego klienta. Błędny numer rachunku bankowego stanowi przyczynę odmowy wykonania zlecenia przez bank.

Trafnie przyjęły oba Sądy meriti, że w razie podania przez posiadacza rachunku w treści polecenia przelewu beneficjenta przelewu (wierzyciela) i numeru jego rachunku bankowego w oznaczonym banku (który miałby być uznany kwotą przelewu) na pozwanym Banku nie spoczywał co do zasady kontraktowy obowiązek weryfikowania tego, czy wskazany w treści przelewu beneficjent jest istotnie posiadaczem podanego rachunku bankowego. Oznacza to, że ryzyko braku takiej weryfikacji (przed złożeniem polecenia przelewu) powinno obciążać

polecającego. Odnotowane w ustaleniach Sądu meriti przypadki zwracania się pozwanego Banku do powoda o zweryfikowanie danych dotyczących beneficjentów poleceń rozliczeniowych w Chinach nie mogły prowadzić do tego, że strony w tym zakresie trwale zmodyfikowały treść omawianych postanowień „Regulaminu”. Wspomnianego obowiązku weryfikacji nie można dopatrywać się także w tym, że pozwany Bank miał informacje o współpracy powoda z kontrahentami chińskimi i ich bankami. Nie bez znaczenia był tu także wybór przez powoda określonej postaci polecenia przelewu, tj. przelewu w formie elektronicznej, co w znacznym stopniu – jak ustalono - redukowało w ogóle możliwość dokonania omawianej weryfikacji. Należy przy tym wspomnieć, że powód nie powołuje się w tym zakresie na odpowiednie, ewentualnie inne jeszcze wzorce umowne pozwanego Banku (zob. § 31 ust. 5 Regulaminu - dyspozycji klienta „drogą elektroniczną przy wykorzystaniu systemu bankowości elektronicznej”), toteż ogólne stwierdzenia skarżącego o technicznej możliwości kontroli zgodności wskazanych w treści zlecenia danych beneficjenta z danymi posiadacza rachunku („przy zastosowaniu odpowiednich komunikatów prowadzonych w systemach międzybankowych”) i wskazywanie na odpowiednie jednostki organizacyjne Banku, nie mogą prowadzić do wniosków odmiennych (s. 20 uzasadnienia skargi).

Prawidłowe wywiązanie się pozwanego Banku z obowiązku wykonania polecenia rozliczeniowego powoduje brak możliwości przypisywania pozwanemu kontraktowej odpowiedzialności odszkodowawczej (art. 471 k.c.). Oznacza to, że bezprzedmiotowe stały się zarzuty naruszenia prawa materialnego wymienione w pkt a-c skargi. W każdym razie należy podzielić stanowisko Sądu Apelacyjnego, że przelew z dnia 18 maja 2011 r. stanowił właśnie – wbrew stanowisku skarżącego - przelew transgraniczny w rozumieniu art. 63 g prawa bankowego (obowiązującego do dnia 24 października 2011 r., Dz.U. z 2011 r., nr 199, poz. 1175). Przelew taki mógł obejmować zasadniczo każdą walutę, także walutę amerykańską.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną jako niezasadniczą (art. 398¹⁴ k.p.c.) i orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c.).